

KREDITORLIK VA DEBITORLIK QARZLARINI BOSHQARISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YO‘LLARI

Kamolov Xusen Komilovich

O‘zbekiston Respublikasi

Bank-moliya akademiyasi magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada xo‘jalik yurituvchi subyektlar moliyaviy barqarorligini ta‘minlashda kreditorlik va debitorlik qarzlarini samarali boshqarishning o‘rni yoritilgan. Unda qarzlarining tarkibi, muddati va ularning kompaniya balansiga ta‘siri chuqur tahlil qilingan. Shuningdek, moliyaviy ko‘rsatkichlar asosida qarzlarini monitoring qilish, ularni kamaytirish bo‘yicha strategik takliflar ishlab chiqilgan. Raqamli texnologiyalar va zamonaviy tahlil uslublaridan foydalanish kreditor va debitor qarzlar harakatini aniq nazorat qilish imkonini berishi qayd etilgan.

Kalit so‘zlar: kreditorlik qarz, debitorlik qarz, moliyaviy barqarorlik, qarzlar tahlili, boshqaruv strategiyasi, to‘lov qobiliyati.

Kirish: Bugungi kunda xo‘jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy faoliyatida kreditorlik va debitorlik qarzlarining to‘g‘ri boshqarilishi tashkilotning nafaqat to‘lov qobiliyati, balki umumiy moliyaviy barqarorligiga ham katta ta‘sir ko‘rsatadi. Qarzlarining ortib ketishi likvidlik muammolariga olib kelishi mumkin, shuningdek, samarali monitoring tizimi bo‘lmasa, qarzlar muddati o‘tib ketib, kredit reytingiga ham salbiy ta‘sir qiladi.

Asosiy qism

1. Debitorlik va kreditorlik qarzlarining mohiyati va turlari

Debitorlik qarzlar — bu kompaniya tomonidan taqdim etilgan mahsulot yoki xizmatlar evaziga hali olinmagan mablag‘lar. Kreditorlik qarzlar esa — bu kompaniyaning boshqa subyektlar oldidagi majburiyatlari, ya‘ni hali to‘lanmagan tovarlar yoki xizmatlar uchun qarzdir.

Bu qarzlar quyidagi mezonlar asosida tasniflanadi:

Muddati (qisqa muddatli va uzoq muddatli);

Manbasi (ta‘minotchilar, soliq organlari, ish haqi bo‘yicha qarzlar va h.k.);

Tashqi va ichki qarzlar.

2. Qarzlar boshqaruvining muammolari Ko‘plab tashkilotlarda qarzlar hisobini yuritishda quyidagi kamchiliklarga yo‘l qo‘yiladi: Qarzdorlik muddati ustidan nazoratning yetarli emasligi;

Qarzlar to‘g‘risida real vaqtda ma‘lumot bo‘lmasligi;

Qarzlarini baholash mezonlarining aniq belgilanmaganligi;

Yomon qarzlar ulushining ortib borishi.

3. Qarzlarni boshqarish tizimini takomillashtirish yo‘llari

Raqamli texnologiyalarni joriy etish: buxgalteriya tizimlariga avtomatik monitoring tizimlarini integratsiya qilish orqali real vaqtda qarzlar holatini kuzatish mumkin.

Moliyaviy ko‘rsatkichlar tahlili: debitorlik va kreditorlik aylanish koeffitsiyenti, to‘lov qobiliyati, likvidlik darajasi kabi ko‘rsatkichlar asosida baholash.

Risklarni minimallashtirish: qarzidorlarni reytinglash, oldindan tahlil qilish, kechiktirilgan qarzlar bo‘yicha penalti tizimini ishlab chiqish.

Ichki nazoratni kuchaytirish: qarzlar bo‘yicha maxsus komissiyalar tuzish, tahlil davriyligini belgilash.

Xulosa: Debitorlik va kreditorlik qarzlarni samarali boshqarish korxonaning moliyaviy holatini mustahkamlash, foyda darajasini oshirish va tashqi investorlar oldida ishonchlilikni ta‘minlashga xizmat qiladi. Shu boisdan, zamonaviy yondashuvlar, raqamli texnologiyalar, aniq tahlil va tizimli nazorat bu jarayonning ajralmas bo‘lagi bo‘lishi lozim. Mavzuga oid takliflar asosida korxonalar o‘zlarining moliyaviy boshqaruv strategiyalarini takomillashtirishlari mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Ўзбекистон Республикасининг “Buxgalteriya hisobi to‘g‘risida”gi Qonuni. – T.: Lex.uz, 1996 (so‘nggi o‘zgarishlar bilan).
2. O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi buxgalteriya hisobi bo‘yicha me‘yoriy hujjatlari to‘plami. – T.: “Moliya” nashriyoti, 2023.
3. Sultonov S.S., Karimov A.A. – “Moliyaviy hisob” darsligi. – T.: Iqtisodiyot, 2022.
4. Xasanov B.X., Abdullaeva N.M. – “Korxona iqtisodiyoti” darsligi. – T.: Fan va texnologiya, 2021.
5. Маматқулов Ш.М. – “Молиявий таҳлил” ўқув қўлланмаси. – T.: “Иқтисодиёт”, 2020.
6. Karimov M.M. – “Debitorlik va kreditorlik qarzlar harakati va ularni boshqarish” // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar jurnali, №3, 2022.
7. Rasulova G.T. – “Korxona moliyaviy holatini baholashda qarzlar tahlilining o‘rni” // Yosh olimlar konferensiyasi materiallari, BuxDU, 2023.
8. IFRS (Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari) – rasmiy veb-sayt: <https://www.ifrs.org>